

Відгук

офіційного опонента на дисертацію Жекало Ганни Іванівни «Політико-інституційні механізми регулювання політичних конфліктів в Україні», подану на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

В останні роки Україну сколихнули події, які обернули хід її історії. Народне повстання на Майдані – це виступ проти диктатури та свавілля влади. Акти агресії РФ у південно-східному регіоні держави, безсумнівно, найтрагічніші події новітнього періоду нашої країни. Україна опинилася на межі миру та війни і змушена протистояти величезній та могутній військовій державі, яку завжди вважала своїм стратегічно важливим партнером.

Крім цього, перед Україною постав виклик втрати територіальної цілісності, незалежності й суб'єктивності у міжнародній політиці. А суспільно-політична обстановка всередині держави є надзвичайно напруженою після Революції гідності вимагає радикальних інституційних змін у всіх сферах життя. Відтак, на сьогодні перед державою постало ряд важливих завдань, першочерговим з-поміж яких є відновлення політичної стабільності, недопущення заморожування конфлікту на Донбасі і не дозволити утворенню зони постійної дестабілізації суспільно-політичної ситуації в Україні. Враховуючи це, дисертаційне дослідження Жекало Г. І. на тему політичних конфліктів в Україні та засад їх регулювання є безумовно актуальним. Отже, **актуальність роботи** конкретизується у двох аспектах: теоретичному та політико-практичному. У першому випадку йдеться про чітку й поглиблене теоретико-методологічне осмислення сутності феномену політичного конфлікту та особливостей його трансформації через конкретні стратегії впливу. У другому – про здійснений дисертанткою аналіз політико-правових зусиль направлених на врегулювання й вирішення конфліктів в Україні, виокремлення проблемних моментів, загроз, перешкод їх ефективного регулювання, а також виділення рекомендацій, які могли б посприяти стабілізації конфліктних процесів у вітчизняному політичному просторі.

Мета дисертаційного дослідження полягає у вивченні сутності політичних конфліктів та процесу їх регулювання, визначенні оптимальних політико-правових та інституційних механізмів попередження, врегулювання та розв'язання конфліктів в рамках української суспільно-політичної реальності. Відповідно до цього чітко визначено завдання, які конкретизують шлях досягнення поставленої мети та визначають логіку структури роботи. Об'єктом дослідження є політичний конфлікт як особливий вид соціального конфлікту. Предметом – особливості застосування політичних та інституційних механізмів регулювання конфліктів в умовах вітчизняної політичної реальності (с. 6-7).

Ступінь обґрунтованості положень і висновків дисертації базується на використанні широкої теоретико-методологічної бази, зокрема,

системного, структурно-функціонального підходів, засад інституціоналізму та неоінституціоналізму. Загалом здобувачці вдалось сформулювати низку положень та висновків, які характеризуються науковою новизною. Зокрема:

- дисертанткою здійснено комплексний аналіз феномену політичного конфлікту, обґрунтовано його сутнісні характеристики, удосконалено дослідження різних політичних механізмів впливу на перебіг конфлікту (переговори, політичний діалог, функціонування третьої сторони), зауважено про важливу роль в політичній стратегії регулювання дипломатичних, економічних, гуманітарних, військово-правових заходів й нормативно-правового оформлення та закріплення зусиль;
- дисертація – одне з перших досліджень, присвячених особливостям регулювання конфліктних протестів під час Майдану та війни на Донбасі в контексті агресії РФ проти України. Зокрема, заслуговує на увагу здійснений здобувачем аналіз проблемних аспектів нормативно-правового закріплення регулювання конфліктних викликів, наголошено на таких моментах, як практика прийняття «неякісних законів», нечіткість, непослідовність та суперечливість затверджених документів, тривале відставання нормативного забезпечення від конфліктної динаміки (с. 9; 97-101); відзначається новизною комплексний аналіз Мінських угод (с. 9; 108-113), які були основним політико-правовим інструментом мирного впливу на конфлікт, однак зважаючи на суперечливість їх національному законодавству та міжнародним нормам і принципам, зовнішньому тиску та «продиктованим ззовні умовам», а також не відображення істинних сторін конфлікту та істинної природи останнього, цей інструмент не здатен був врегулювати конфлікт;
- заслуговує на увагу також спроба дисертантки виокремити певні рекомендації, які б посприяли конструктивному врегулюванню конфлікту та відповідали національним інтересам держави (с. 183-188); прагматичною є спроба здобувачки наголосити на необхідності функціонування в структурі державного управління інституції, яка б відповідала виключно за формування стратегії ефективного конфліктного менеджменту, на сьогодні зосереджувала б свою увагу на розробці ефективної стратегії вирішення конфлікту з РФ, а в перспективі займались збором, аналізом, обробкою інформації, виявленням політичних суперечностей, які мають руйнівний характер та розробкою чіткої схеми дій щодо запобігання деструктивним політичним конфліктам.

Структура дисертації Жекало Г.І. повністю відповідає логіці дослідження, сформульованій меті та завданням. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, десяти підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Обсяг основної частини роботи складає 177 сторінки. Список використаних джерел налічує 261 позицію.

У вступі чітко та адекватно сформульовано актуальність дослідження, визначено його об'єкт, предмет, мету та завдання, обґрунтовано теоретико-

методологічну основу дисертації, її теоретичне та практичне значення, а також представлено основні пункти наукової новизни (с. 5-12).

У **першому розділі** роботи авторкою здійснено аналіз теоретичних напрацювань та концептуальних підходів щодо вивчення сутності конфліктів, охарактеризовано сучасний стан наукового осмислення політичних конфліктів та засад їх регулювання, комплексно проаналізовано наукову розробку проблематики політичних конфліктів та особливостей впливу на них як зарубіжними так і вітчизняними вченими. Наголошено на актуалізації дослідження явища політичного конфлікту серед вітчизняних вчених в останні роки, про що свідчить багатоаспектність підходів до його вивчення, зокрема аналіз політичного конфлікту через взаємозв'язок із політичним реформуванням, через інформаційну складову, через методологічні концепції міжнародних відносин тощо (с. 13-38).

Другий розділ дисертації присвячений викладу концептуально-методологічних аспектів дослідження. Дисертантка звернула увагу на виокремлення понятійно-категоріального апарату, зокрема охарактеризовано підходи до розуміння понять «конфлікт», «політичний конфлікт», запропоновано авторське визначення поняття «регулювання політичного конфлікту». Комплексно вивчено сутнісні характеристики політичного конфлікту, наголошено на індивідуальності проявів та динаміки проходження кожного окремого конфлікту. Сконструйовано методологічну базу дослідження, яка ґрунтується в основному на соціально-конструктивістському, системно-синергетичному, структурно-функціональному, інституційному підходах та теорії неінституціоналізму, термінологічному підході та інших (с. 40-78).

У **третьому розділі** дисертантка розглядає особливості процесу управління політичними конфліктами. Наголошує на залежності вибору стратегії впливу на конфлікт від динамічних характеристик останнього, спрямовує свою увагу, окрім стратегії попередження, врегулювання й вирішення як складових конфліктного менеджменту на стратегію трансформації конфлікту, що виражає найбільш широкий та повний рівень змін в процесі впливу на конфлікт за для його розв'язання і свідчить про ефективність застосованих механізмів впливу на протиборство. Характеризує засади політико-правових та інституційних шляхів впливу на конфлікт, вивчає проблеми і перспективи їх застосування в умовах конфліктного загострення в Україні. Заслуга дисертантки також у намаганні розкрити суть та особливості інституціоналізації політичного конфлікту, виокремити головні складові, що сприяють трансформації меж конфлікту у регулюючі рамки, інтерпретувати ці складові в контекст політичної боротьби в Україні (с. 80-148).

Четвертий розділ присвячений вивченню аспектів регулювання політичних конфліктів на міжнародному рівні. Дисертанткою з'ясовано роль третьої сторони у процесі регулювання конфліктів, досліджено роль провідних держав та міжнародних організацій у зусиллях щодо

врегулювання конфліктів в Україні. Окрему увагу приділено вивченню аналізу правових меж інтервенції у конфлікт. Зовнішній аспект регулювання представлено через обґрунтування таких питань як офіційний та неофіційний рівень дипломатії як основного шляху врегулювання політичної боротьби, мирні та примусові засоби досягнення результатів у стратегії впливу на конфлікт, застосування обов'язкових та рекомендаційних рішень третьої сторони при менеджменті конфліктів.

Ганною Іванівною проаналізовано основні проблеми та загрози, які постали в контексті регулювання політичних конфліктів в Україні на міжнародному рівні : в першу чергу це сумнів безкорисливості третьої сторони у процесі регулювання конфліктів, відстоювання односторонніх інтересів; слабкість та недовіра окремих принципів міжнародного права, зокрема суперечливість права нації на самовизначення та права на суверенітет, територіальну недоторканість та невтручання, узгодженість питання миротворчості та інтервенції на практиці та право окремої держави на військову інтервенцію; обмеженість можливостей ООН як у ресурсному плані, так і у сенсі політичної самостійності, неупередженості та свободи; слабкість регіональних безпекових інституцій, зокрема ОБСЄ через виключно спостережливий характер впливу на конфлікти; зволікання із застосуванням правомірних механізмів впливу на політику сторін конфлікту. Здійснено спроби узагальнити головні завдання для оптимізації зусиль у напрямку ефективного врегулювання та конструктивного вирішення існуючих політичних конфліктів та попередження можливих, наголошено на необхідності активної участі України як суб'єкта міжнародних відносин у процесі регулювання політичних конфліктів на внутрішньому рівні а також у побудові нових принципів та засад мирного співіснування у світі (с. 150-188).

Основні результати дисертаційного дослідження представлені у висновках. Вони відповідають сформульованій меті та завданням, є повними, обґрунтованими, логічно послідовними та мають належний науково-теоретичний рівень (с. 190-197).

Щодо теоретичного та практичного значення дослідження, то воно не викликає жодних сумнівів, оскільки отримані результати можуть бути використані як у практичному управлінні соціальними процесам, зокрема управлінні політичними конфліктами, так і в подальшому теоретичному осмисленні політичних конфліктів, також теоретичні узагальнення, наведені в роботі, можуть бути використані в навчальному процесі.

Основні положення дисертації відображено у 6 статтях, 5 з яких опубліковано у вітчизняних фахових виданнях, а 1 – у іноземному виданні з політологічної тематики. Результати дослідження було апробовано на міжнародних та всеукраїнських конференціях, а також обговорено на засіданнях кафедри політичних інститутів та процесів ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» і засіданні кафедри теорії та історії політичної науки Львівського національного університету імені Івана Франка.

Детальний аналіз автореферату дисертації дає змогу стверджувати, що його зміст відповідає основним положенням роботи, повністю відображає логіку дослідження, його основні результати та пункти наукової новизни. Автореферат оформлений відповідно до всіх вимог державного стандарту.

Визначаючи, в цілому, значну наукову цінність дослідження, слід окреслити окремі положення дисертації, які потребують уточнення.

По-перше, дисертантка зосереджує головну увагу на вивченні засад регулювання двох виражених у політичному просторі України конфліктів – політичному протесті зими 2013 р. – весни 2014 р. та військовому конфлікті на Сході. Однак, якщо передумови, зміст, форма прояву другого у роботі певною мірою розкриті (с. 92-93), то особливості прояву конфліктних подій під час Революції гідності, а також їх причини не виокремлені.

По-друге, ряд зауважень стосуються понятійно-категоріального апарату дослідження. Так, авторка, судячи зі змісту дисертації, а також з предмету дослідження вживає уніфікований підхід до усіх типів конфліктів. Натомість у дисертації йдеться про внутрішньо владні конфлікти. У політичній конфліктології – це окремий тип конфліктів, із окремими суб'єктами, предметом і, відповідно, способами врегулювання. Це слід було враховувати у дослідженні і конкретизувати проблему. Також поряд із термінами «суперництво», «боротьба», «протистояння» (с. 47-49) слід було б внести й розкрити суть поняття «політичний протест», адже події зими 2013 р. – весни 2014 р. потрібно характеризувати через цю форму політичної участі і цей термін також вживається дослідницею.

По-третє, в роботі неодноразово наголошується на тому, що трансформація військового конфлікту на Сході України на сьогодні свідчить про перспективу заморожування та спостерігається невизначеність подальшої ситуації в зоні конфлікту (с. 183), також в роботі розкриваються проблемні моменти федералізації (с. 145). Незважаючи на це, питання виокремлення можливих сценаріїв розвитку конфлікту в роботі не здійснено. Вважаю, що доцільно було б окремо виділити цю проблему в структурі дослідження, зважаючи на те, що автором запропоновано певні рекомендації щодо подальшого регулювання конфлікту.

По-четверте, перспективною видається розробка питання щодо місця та ролі інформаційної війни чи інформаційної атаки під час конфліктів. Дисертантка приділяє увагу вивченню цього питання, зокрема наголошується, що інформаційна політика РФ через дезінформацію, маніпулювання, викривлення та спотворення фактів беззаперечно сприяє поширенню конфліктних настроїв (с. 142-143). Незважаючи на це, згадана проблема розглянута в дисертації дещо поверхнево. Доцільно було б розкрити це питання ширше, зокрема звертаючи увагу на обґрунтування форм здійснення такої політики, вивчення технологій її реалізації.

Проте висловлені зауваження істотно не применшують наукової значущості дисертаційного дослідження, обґрунтованості та новизни його результатів, а лише вказують на можливі напрями вдосконалення подальшої дослідницької роботи дисертантки.

Відтак, вважаємо, що дисертація Жекало Ганни Іванівни «Політико-інституційні механізми регулювання політичних конфліктів в Україні» є оригінальним, самостійним та завершеним дослідженням, яке відповідає всім вимогам державного стандарту до кандидатських дисертацій, зокрема п. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року, та паспорту обраної спеціальності (23.00.02 – політичні інститути та процеси), а його авторка заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Доктор політичних наук, професор,
провідний науковий співробітник
Інституту політичних і етнонаціональних
досліджень імені І. Ф. Кураса
НАН України

Г.І. Зеленько

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЄ
Начальник відділу кадрів
Інституту політичних і етнонаціональних
досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України

